

of crediting regimes, implementation of regional programs, development and realization of measures for information, consulting and staffing support, infrastructure development, etc.

Keywords: *business structures, agrarian sphere, business entity, form of ownership, organizational-and-legal form, agricultural production.*

УДК 005.332.4:[338.432:631.115.8]

DOI 10.31395/2415-8240-2020-97-2-187-198

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ І РОЗВИТОК КООПЕРАЦІЇ

Р. П. МУДРАК, доктор економічних наук
Уманський національний університет садівництва

В статті вказується на низький рівень використання в аграрній сфері економіки України сучасних високопродуктивних технологій виробництва, організації та управління аграрним бізнесом. Вказується, що це знижує конкурентоспроможність аграріїв. Відмічається, що дана проблема найбільш гостро стоїть для дрібнотоварних виробників. Робиться припущення, що безальтернативною формою підвищення їх конкурентних позицій є створення обслуговуючих кооперативів, які мають забезпечити покращення організації та управління матеріально-технічного постачання й просування продукції на ринку.

Ключові слова: *конкурентоспроможність, сільськогосподарські товаровиробники, малі форми, надмірні витрати, обслуговуючий кооператив*

Постановка проблеми. Традиційно в українській економіці аграрний сектор є одним ключових у сфері матеріального виробництва. Серед головних причин цього слід виділити — наявність абсолютних переваг, продовольча безпека та надходження валюти від реалізації агропродовольчого експорту.

Абсолютна перевага полягає у тому, що земельні і трудові ресурси України у сфері аграрного виробництва є відносно надлишковими факторами порівняно з іншими країнами. При цьому землі сільськогосподарського призначення України характеризуються вищим рівнем родючості (чорноземи). Це створює сприятливі умови для виробництва сільськогосподарської продукції з порівняно нижчими витратами.

Підтримання продовольчої безпеки країни на задовільному рівні перетворює аграрний сектор економіки на стратегічний. В даному контексті одним із головних його завдань є виробництво базових видів продовольства на такому рівні, який би виключав необхідність їх імпорту. Тому, попри усі економічні проблеми та дефіцит державного бюджету, аграрне виробництво є

одним із пріоритетних секторів національної економіки, що є об'єктом державної підтримки.

В умовах падіння промислового виробництва та хронічного дефіциту зовнішньоторговельного сальдо, аграрне виробництво є своєрідним буфером, який не лише пом'якшує дію кризи, але й стабільно забезпечує надходження понад 40% валютних надходжень в структурі товарного експорту.

Ці та інші причини вимагають по новому поглянути на проблему конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників. Оскільки масштаб проблеми виходить за рамки мікро- та мезоекономічного рівня, перетворюючись на фактор макроекономічної стабільності. На те, що проблема існує вказує посилення присутності імпоротної агропродовольчої продукції на внутрішньому ринку країни, переважно сировинний характер агропродовольчого експорту, низькі темпи впровадження індустриальних технологій виробництва, особливо в тваринницьких галузях, наростання дефіциту поживних речовин в ґрунтах, низький рівень господарської взаємодії і т.д. Останній фактор є особливо проблематичним, враховуючи високу частку сільського населення країни, яке є основою дрібнотоварного виробництва. Рівень їх господарської взаємодії на основі вибудовування кооперативних зв'язків залишає бажати кращого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на соціально-економічне значення вітчизняного аграрного виробництва, конкурентоспроможність сільськогосподарських товаровиробників є популярним напрямом дослідження вітчизняних науковців. Серед останніх публікацій на дану тематику звертають на себе увагу роботи Вишнівської Б.В. [1], Спаського Г.В. [2], Голомші Н.Є. і Дзядкевич О.Я. [3], Вітвіцького В.В і Авраменко Ю.О. [4, 6], Ільчук М.М., Коновал І.А. і Євтушенко В.Д. [5], Непочатенко О.О., Пташник С.А. і Мельник К.М. [7], Трусової Н.В. і Танклевської Н.С. [8], Кирилова Ю.Є. і Грановської В.Г. [9].

Не меншу увагу привертає до себе проблема підвищення ефективності господарської координації сільськогосподарських товаровиробників за допомогою інструменту горизонтальної інтеграції — кооперативів, як безальтернативного організаційного заходу підвищення їх конкурентоспроможності. Серед публікацій на дану тематику звертають на себе увагу роботи Корінця Р.Я. і Маліка М.Й. [10, 17], Зіновчук Н.В., Леся А.В. і Ращенко А.В. [11], Грановської В.Г. і Крикунової В.М. [12], . Бойко В.О. і Бойко Л.О. [13], Лупенка Ю.О. [14], Спаського Г.В. і Швеця А.А. [15], Забуранної Л.В. і Ярмоленко Ю.О. [16], Гусакова Є.В. [18], Шпикуляка О.Г. і Білокінної І.Д. [19]. Разом з тим, як показують дослідження, завдання підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників за допомогою покращення господарської координації через механізм кооперації — далеко від вирішення.

Методика дослідження. Методологічною та теоретичною основами дослідження є економічна теорія, наукові розробки вітчизняних та закордонних вчених із аграрної економіки, конкурентоспроможності, кооперації тощо. У

процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний, емпіричний, рядів динаміки, середніх величин та ін.

Результати дослідження. Основою конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору в цілому та сільськогосподарських товаровиробників зокрема, є експлуатація відносно надлишкових факторів виробництва. Насамперед, земельних ресурсів. Збільшення обсягів виробництва має ознаки переважно екстенсивного типу зростання. Наразі можна із упевненістю стверджувати, що у вітчизняному аграрному виробництві має місце класичний приклад ресурсного прокляття — наявність надлишкового фактору виробництва із числа природних ресурсів сформувало рентний тип економіки характерною рисою, якої є низька мотивація до прогресу технологій та ресурсоощадного виробництва. Такий шлях розвитку аграрної економіки є надто ризикованим — зростання навантаження на земельний ресурс та невиправдано низькі темпи впровадження інтенсивних технологій уже мають своїм наслідком зниження балансу поживних речовин та збільшення частки ґрунтів охоплених ерозією. Якщо у системі національних екологічних стандартів та контролю за їх дотриманням не відбудеться кардинальних змін, то незабаром значна частина земель сільськогосподарського призначення України може бути безповоротно втрачена.

Однією із причин, що зумовили саме такий сценарій розвитку аграрного виробництва є низький рівень господарської культури. При чому проблема має системний характер, оскільки не обмежується лише експлуатацією застарілих технологій, морально та фізично зношеної техніки. Те ж саме стосується морально застарілих управлінських, організаційних, маркетингових підходів і т.д. Найгостріше дана проблема проявляється у дрібнотоварному секторі сільськогосподарських виробників. Як видно з даних табл. 1, в 2019р. із 34673 підприємств, які вирощували зернові та зернобобові, 21160 із них або 61 % від загальної кількості, мали посівну площу, що не перевищувала 100 га.

Табл. 1. Групування сільськогосподарських підприємств України за розмірами посівних площ сільськогосподарських культур у 2019 році*

Підприємства	Кількість підприємств, що мали посівну площу, одиниць				
	зернових та зернобобових	соняш-нику	буряку цукрового фабричного	ріпаку і кользи	сої
Всього	34673	22251	586	5828	9825
в т. ч. з площею, га					
до 100,00	21160	13602	310	2917	7144
100,01–200,00	3665	2821	97	1165	1169
200,01–500,00	4095	3313	81	1137	928
500,01–1000,00	2766	1510	48	434	327
1000,01–2000,00	1917	736	50	175	166
2000,01–3000,00	562	175	-	-	91
більше 3000	508	94	-	-	-

* побудовано автором за даними [20]

Аналогічна статистика і по інших рослинницьких галузях. В тваринництві ситуація іще складніша. Адже 75,5 % поголів'я дійного стада корів, 66,1 % великої рогатої худоби на вирощуванні і відгодівлі, 42,4 % поголів'я свиней, 86 % поголів'я овець і кіз перебувають в господарствах населення [20]. Концентрація худоби в господарствах населення дуже низька. Так, в 2019 р. на 10 сільських домогосподарств у середньому припадало 3,6 голови великої рогатої худоби на вирощуванні і відгодівлі, 2,5 корови і 4,7 голови свиней [21].

Наведені приклади свідчать про те, що у вітчизняному сільському господарстві розвивається дрібнотоварне виробництво. На відміну від агрохолдингів, зорієнтованих на експорт, даний сегмент товаровиробників зорієнтований на внутрішній ринок і для продовольчої безпеки країни — це позитивний момент. Але слід вказати і на недоліки.

По-перше, найбільшою вадою дрібнотоварного виробництва є відносно висока собівартість продукції. Особливо це стосується виробництва продукції тваринництва.

По-друге, менеджмент і маркетинг таких господарських формувань — примітивний. Найбільшою проблемою дрібних товаровиробників є матеріально-технічне постачання і збут готової продукції. Як показує практичний досвід, вони несуть надмірні витрати на придбання ресурсів і цілком безпорадні у питанні просування своєї продукції до кінцевого виробника. І тому потрапляють у цілковиту залежність до ринкових посередників — дрібногуртових заготівельників сільськогосподарської сировини. Останні, користуючись своїм монопольним становищем, часто проводять недобросовісну цінову політику, затримують розрахунки за здану продукцію тощо.

По-третє, найближчим часом має вступити у дію Закон України «Про безпеку і якість харчових продуктів», прийнятий на вимогу СОТ для впорядкування торгівлі м'ясною та молочною продукцією на внутрішньому ринку України відповідно до міжнародних стандартів якості. Згідно із вимогами цього документу забороняється реалізація необробленого молока і сиру домашнього виробництва, а також м'яса тварин подвірного забою на продовольчих ринках. Це означає, що з моменту набуття чинності норм даного закону, молоко та молочна продукція отримана в особистих підсобних господарствах населення, може бути використана лише для власних потреб або здана на молокопереробне підприємство. Теж саме стосується і худоби вирощеної на м'ясо.

Для підвищення продуктивності праці в малих організаційних формах сільськогосподарських товаровиробників, покращення їх конкурентних позицій, організація та управління матеріально-технічного забезпечення й просування їх продукції на ринку мають бути піднесені на якісно новий рівень. Як показує історичний досвід, безальтернативною формою такого удосконалення є організація постачальницьких та збутових кооперативів. Наприклад, в ЄС понад 55 % виробленого молока збувається через кооперативні об'єднання фермерів. В межах цих обсягів діють багатосторонні

угоди, де партнерами виступають фермери, переробні підприємства та уряд, а об'єктом угод є гарантовані мінімальні ціни реалізації продукції в рамках визначених квот. В європейських країнах діють федеративні організації, які об'єднують усі сільськогосподарські кооперативи: *LRF* — у Швеції, *Reiffeissen Union* — у ФРН тощо. В США рівень централізації маркетингових зусиль, делегованих менеджменту професійних об'єднань фермерів, залежить від галузі виробництва. Наприклад, Каліфорнійська асоціація виробників томатів (*California Tomato Growers Association — CTGA*) забезпечує виробництво понад 80 % усіх томатів США. Інший приклад — найбільший в США кооператив буряківників — *American Crystal Sugar Company*. За обсягами виробництва цукру ця компанія посідає друге місце в світі [1, с. 106, 117, 133].

Сьогодні кооперативи Китаю та Японії реалізують на внутрішньому і зовнішньому ринках понад 90 % виробленої сільськогосподарської продукції. Майже 80 % сільськогосподарської продукції країн Скандинавії, 65 % Нідерландів, по 52 % Німеччини, Іспанії та Франції знаходять збут через сільськогосподарські кооперативи. У країнах «старої» Європи кооперативи забезпечують половину виробництва продуктів харчової промисловості. Кооперація у США — це переробка молока (82 %), збут продукції (30 %), виробництво цукру (51 %), оптові ринки худоби (40 %), постачання добрив (45 %) та пального (44 %) [10].

Отже, кооперативний рух в аграрному секторі української економіки є безальтернативною умовою викопродуктивного та конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва. Проте наразі він перебуває у зачатковому стані. Так, за даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України станом на 1 січня 2019р. офіційно функціонувало лише 1286 обслуговуючих кооперативів (рис. 1).

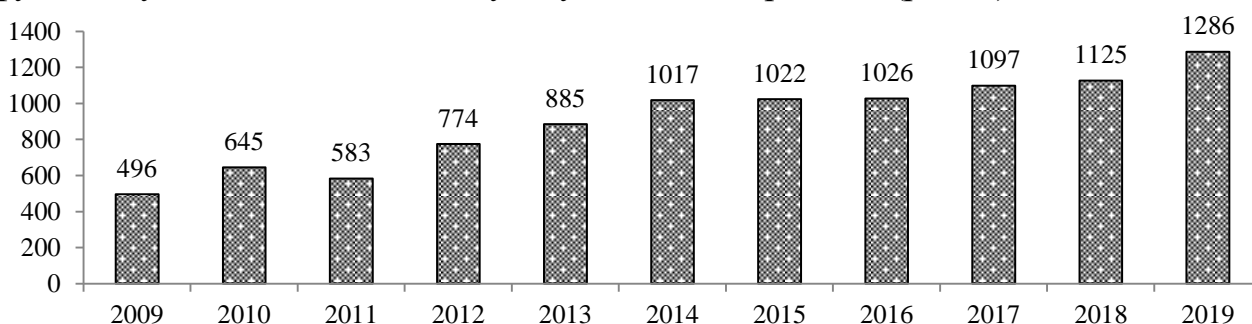

Рис. 1. Кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні, од.*

*побудовано автором за даними [24]

Про те наскільки це мало свідчать наступні дані — станом на 1 січня 2020р. в Україні налічувалося 882 селища міського типу та 28376 сільських населених пунктів [25]. Якщо припустити, що кожен з існуючих обслуговуючих кооперативів об'єднує усіх жителів відповідних населених пунктів, то й тоді обслуговуючою кооперацією охоплені не більше, ніж 4,4 % сільських жителів. Поширення обслуговуючої кооперації стримується

недосконалістю законодавства, слабкою матеріальною базою та дефіцитом ресурсів, відсутністю кваліфікованих кадрів — організаторів кооперативного руху, недостатньою обізнаністю селян у перевагах об'єднання зусиль на умовах кооперації для подальшого розвитку і відсутністю належної державної підтримки.

Позитивним кроком у напрямі державного стимулювання розвитку сільського кооперативного руху стала Постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2020 р. № 447 [26]. Прийнятими змінами знято обмеження щодо напрямків діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які можуть скористатися фінансовою підтримкою та обов'язкової кількості у ньому членів, а також розширено перелік вітчизняної техніки та обладнання, шляхом виключення умови щодо їх відповідності з переліком вітчизняної техніки та обладнання для агропромислового комплексу, вартість яких частково компенсується за рахунок коштів державного бюджету, відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва. Таким чином, скористатися державною фінансовою підтримкою, можуть сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, до складу яких входить одне і більше фермерських господарств, а інші — фізичні особи, у власності та/або користуванні кожної з яких перебувають землі сільськогосподарського призначення або тварини, ідентифіковані та зареєстровані відповідно до законодавства. Фінансова підтримка на придбання вітчизняного обладнання для виробництва, збирання, зберігання, переробки, визначення якості, сортування та фасування сільськогосподарської продукції та техніки для її транспортування, надається кооперативам шляхом компенсації 70% вартості техніки та обладнання без урахування сум податку на додану вартість, але не більш як 3 млн. гривень на один кооператив, за умови попередньої оплати кооперативом 100 % вартості і податку на додану вартість за придбані та одержані у поточному році техніку та обладнання, а також у разі залучення кооперативом банківського кредиту на строк до одного року в уповноваженому банку у національній валюті під заставу техніки та обладнання, що придбавається, на умовах попередньої оплати кооперативом 30 % вартості і податку на додану вартість. Кооператив може скористатися фінансовою підтримкою протягом бюджетного року кілька разів на загальну суму, яка не перевищує граничної суми [27].

Висновки: 1) в Україні велика кількість дрібнотоварних сільськогосподарських виробників характерною рисою, яких є використання низькоінтенсивних ресурсозатратних технологій. Це знижує їх конкурентоспроможність;

2) менеджмент і маркетинг дрібнотоварних господарських формувань — примітивний. Найбільшою їх проблемою є надмірні витрати на матеріально-технічне постачання та недоотримання доходу при збуті готової продукції. Причина — незадовільний рівень господарської координації на даних етапах виробництва;

3) безальтернативною формою підвищення конкурентних позицій дрібнотоварних сільськогосподарських виробників є створення обслуговуючих кооперативів, що мають забезпечити суттєве покращення організації та управління матеріально-технічного постачання й просування їх продукції на ринку;

4) поширення обслуговуючої кооперації стримується недосконалістю законодавства, слабкою матеріальною базою та дефіцитом ресурсів, відсутністю кваліфікованих кадрів;

5) позитивним кроком у напрямі державного стимулювання розвитку сільського кооперативного руху стала Постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2020 р. № 447.

Література

1. Вишнівська Б.В. Оцінка залежності конкурентоспроможності підприємства від інноваційної діяльності. *Економіка АПК*. 2017. № 8. С. 33–37.

2. Спаський Г.В. Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах євроінтеграції. *Економіка АПК*. 2017. № 9. С. 33–40.

3. Голомша Н.Є., Дзядикуевич О.Я. Конкурентні переваги продукції зернової галузі на світовому ринку. *Економіка АПК*. 2017. № 11. С. 61–66.

4. Вітвіцький В.В., Авраменко Ю.О. Управління продуктивністю та конкурентоспроможністю аграрних підприємств у контексті соціально-економічних цілей розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 100–109.

5. Ільчук М.М., Коновал І.А., Євтушенко В.Д. Управління конкурентоспроможністю продукції скотарства сільськогосподарських підприємств України. *Економіка АПК*. 2018. № 7. С. 83–92.

6. Вітвіцький В.В., Швець А.А. Індикатори продуктивності та конкурентоспроможності аграрних підприємств у системі інтегральної результативності. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 53–63.

7. Непочатенко О.О., Пташник С.А., Мельник К.М. Оцінка перспектив конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*, 2019. № 6. С. 45–52. doi.org/10.32317/2221-1055.201906045

8. Трусова Н.В., Танклевська Н.С. Інноваційна парадигма економічної безпеки регіонів у конкурентному середовищі суб'єктів агробізнесу. *Економіка АПК*. 2019. № 11. С. 58–69. doi.org/10.32317/2221-1055.201911058

9. Кирилов Ю.Є., Грановська В.Г. Модель забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств: теоретико-методичний аспект. *Економіка АПК*. 2019. № 11. С. 70–78. doi.org/10.32317/2221-1055.201911070

10. Корінець Р.Я., Малік М.Й. Інформаційне забезпечення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні. *Економіка АПК*. 2016. № 8. С. 61–70.

11. Зіновчук Н.В., Лесь А.В., Ращенко А.В. Мотиваційні чинники організації органічних сільськогосподарських кооперативів в Україні. *Економіка АПК*. 2016. № 9. С. 33–38.

12. Грановська В.Г., Крикунова В.М. Організаційні трансформації аграрного бізнесу в Україні. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 63–74.
13. Бойко В.О., Бойко Л.О. Особливості функціонування фермерських господарств в умовах конкурентного середовища. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 56–62.
14. Лупенко Ю.О. Науково-методологічне забезпечення розвитку економіки сільського господарства України. *Економіка АПК*. 2018. № 10. С. 6–14.
15. Спаський Г.В., Швець А.А. Формування та розвиток інтеграції агропромислового виробництва в умовах євроінтеграції. *Економіка АПК*. 2019. № 3. С. 97–107. doi.org/10.32317/2221-1055.201903097
16. Забуранна Л.В., Ярмоленко Ю.О. Потенціал провадження платформи агроцифрової кооперації для конвергенції регіонів у процесі сталого розвитку. *Економіка АПК*. 2019. № 3. С. 87–95. doi.org/10.32317/2221-1055.201903087
17. Корінець Р.Я., Малік Л.М. Просте товариство як форма кооперації виробників сільськогосподарської продукції. *Економіка АПК*. 2019. № 7. С. 32–38. doi.org/10.32317/2221-1055.201907032
18. Гусаков Є.В. Теорія і методологія кластерного розвитку АПК. *Економіка АПК*. 2020. № 1. С. 121–130. doi.org/10.32317/2221-1055.202001121
19. Шпикуляк О.Г., Білокінна І.Д. Формування інституційних складових кооперативного розвитку альтернативної енергетики в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 72. doi.org/10.32317/2221-1055.202008072
20. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2019». К.: Державна служба статистики України, 2020. 230 с.
21. Основні сільськогосподарські характеристики домогосподарств у сільській місцевості в 2019 році [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/opsgd/oschd_2019_xl.xlsx
22. Зіновчук В. В. *Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США*. К.: Логос, 1996. 224 с.
23. Стратегічна ініціатива [Електронний ресурс]. *Рідне село*. Режим доступу: <http://www.ridneselo.com/node/374>
24. Розвиток кооперативів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/fermerstvo-ta-kooperaciya/silskogospodarski-kooperativi/rozvitok-silskogospodarskih-obslugovuyuchih-kooperativiv>
25. Демографічний щорічник «Населення України за 2019 рік». К.: Державна служба статистики України, 2020. 181 с.
26. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств» від 03 червня 2020р. № 447 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-poryadku-vikoristannya-koshtiv-peredbachenih-u-derzhavnomu-byudzheti-dlya-nadannya-finansovoyi-pidtrimki-rozvitku-fermerskih-gospodarstv->

i030620-447?fbclid=IwAR1Z3Uhyav1OUckv-
HwGw26Oxw5IS689F84p3InL4gnb5jyyAJSIcKzWHfw

27. Державна фінансова підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://khoda.gov.ua/derzhavna-finansova-pidtrimka--silskogospodarskih-obslugovujuchih-kooperativiv->

References

1. Vyshnivska, B.V. (2017). Assessment of the enterprise's competitiveness dependence on innovation activity. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 8, pp. 33–37 [in Ukrainian].
2. Spaskyi, H.V. (2017). Increasing of competitiveness of the agrarian enterprises in terms of European integration. *Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 9, pp. 33–40 [in Ukrainian].
3. Holomsha, N.Ye., Dziadykevych, O.Ya. (2017). Competitive advantages of grain production on the world market. *Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 11, pp. 61–66 [in Ukrainian].
4. Vitvitskyi, V.V., Avramenko, Yu.O. (2018). Productivity and competitiveness management in agrarian enterprises in the context of socio-economic development goals. *Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 5, pp. 100–109 [in Ukrainian].
5. Hryhoruk, M.M., Konoval, I.A., Yevtushenko, V.D. (2018). Management of competitiveness of livestock products in agricultural enterprises of Ukraine. *Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 7, pp. 83–92 [in Ukrainian].
6. Vitvitskyi, V.V., Shvets, A.A. (2019). Indicators of productivity and competitiveness of agrarian enterprises in a system of integral effectiveness. *Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 6, pp. 53–63. doi.org/10.32317/2221-1055.201906053 [in Ukrainian].
7. Nepochatenko, O.O., Ptashnyk, S.A., Melnyk, K.M. (2019). Evaluation of prospects for agricultural enterprises' competitiveness. *Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 6, pp. 45–52. doi.org/10.32317/2221-1055.201906045 [in Ukrainian].
8. Trusova, N.V., Tanklevska, N.S. (2019). Innovative paradigm of economic security of regions in the competitive environment of agribusiness subjects. *Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 11, pp. 58–69. doi.org/10.32317/2221-1055.201911058 [in Ukrainian].
9. Kyrylov, Yu.Ye., Hranovska, V.H. (2019). Model of competitive support for the development of agricultural enterprises: theoretical and methodological aspect. *Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 11, pp. 70–78. doi.org/10.32317/2221-1055.201911070 [in Ukrainian].
10. Korinets, R.Ya., Malik, M.Y. (2016). Information technology and support of agricultural service cooperation in Ukraine. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 8, pp. 61–70 [in Ukrainian].
11. Zinovchuk, N.V., Les, A.V., Rashchenko, A.V. (2016). Formation prerequisites of service cooperatives of organic and traditional agricultural

production. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 9, pp. 33–38 [in Ukrainian].

12. Hranovska, V.H., Krykunova, V.M. (2018). Organizational transformations of the agrarian business in Ukraine. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 3, pp. 63–74 [in Ukrainian].

13. Boiko, V.O., Boiko, L.O. (2018). Features of farm functioning under conditions of a competitive environment. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 3, pp. 63–74 [in English].

14. Lupenko, Yu.O. (2018). Scientific and methodical provision for development of agricultural economics in Ukraine. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 10, pp. 6–14 [in Ukrainian].

15. Spaskyi, H.V., Shvets, A.A. (2019). Formation and development of integration in the agro-industrial production in terms of Eurointegration. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 3, pp. 97–107. doi.org/10.32317/2221-1055.201903097 [in Ukrainian].

16. Zaburanna, L.V., Yarmolenko, Yu.O. (2019). Implementation of an agro-digital cooperation platform for region convergence in the sustainable development process. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 3, pp. 87–95. doi.org/10.32317/2221-1055.201903087 [in Ukrainian].

17. Korinets, R.Ya., Malik, L.M. (2019). Simple partnership as a form of cooperation of agricultural producers. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 7, pp. 32–38. doi.org/10.32317/2221-1055.201907032 [in Ukrainian].

18. Gusakov, E.V. (2020). Theory and methodology of cluster development of agro-industrial complex. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 1, pp. 121–130. doi.org/10.32317/2221-1055.202001121 [in Ukrainian].

19. Shpykuliak, O.H., Bilokinna, I.D. (2020). Formation of institutional components of cooperative development of alternative energy in the agricultural sector of economy. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 8, pp. 72. doi.org/10.32317/2221-1055.202008072 [in Ukrainian].

20. *Statistical yearbook «Agriculture of Ukraine 2019»* (2020). Kyiv: State statistics service of Ukraine [in Ukrainian]

21. State statistics service of Ukraine (2020). *Main agricultural characteristics of households in rural area in 2019*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/opsgd/oschd_2019_xl.xlsx [in Ukrainian].

22. Zinovchuk, N.V. (1996). *Cooperative idea in agriculture of Ukraine and the USA*. Kyiv: Logos [in Ukrainian].

23. Ridne selo (2012). *Strategic initiative*. Retrieved from: <http://www.ridneselo.com/node/374> [in Ukrainian]

24. Government of Ukraine (2020). *Development of cooperatives*. Retrieved from <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/fermerstvo-ta-kooperaciya/silskogospodarski-kooperativi/rozvitok-silskogospodarskih-obslugovuyuchih-kooperativiv> [in Ukrainian].

25. *Demographic yearbook «Population of Ukraine 2019»* (2020). Kyiv: State statistics service of Ukraine [in Ukrainian].

26. Government of Ukraine (2020). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «About modification of the Order of use of the means provided in the state budget for providing financial support of development of farms» 3 June 2020, No 447*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-doporyadku-vikoristannya-koshtiv-peredbachenih-u-derzhavnomu-byudzheti-dlya-nadannya-finansovoyi-pidtrimki-rozvitku-fermerskih-gospodarstv-i030620-447?fbclid=IwAR1Z3Uhyav1OUckv-HwGw26Oxw5IS689F84p3InL4gnb5jyyAJSIcKzWHfw> [in Ukrainian].

27. Kherson State Regional Administration (2020). *State financial support of agricultural service cooperatives*. Retrieved from <https://khoda.gov.ua/derzhavna-finansova-pidtrimka--silskogospodarskih-obslugovujuchih-kooperativiv-> [in Ukrainian].

Аннотация

Мудрак Р. П.

Повышение конкурентоспособности сельскохозяйственных товаропроизводителей и развитие кооперации

Одной из причин недостаточного уровня конкурентоспособности отечественных сельскохозяйственных товаропроизводителей является низкий уровень хозяйственной культуры. Проблема носит системный характер, поскольку не ограничивается только эксплуатацией устаревших технологий, морально и физически изношенной техники. То же самое касается морально устаревших управленческих, организационных, маркетинговых подходов и т.д. Наиболее остро данная проблема проявляется в мелкотоварном секторе сельскохозяйственных производителей.

В Украине большое количество мелкотоварных сельскохозяйственных производителей. Их характерной чертой является использование низкоинтенсивных ресурсоемких технологий. Это снижает их конкурентоспособность. Менеджмент и маркетинг мелкотоварных хозяйственных формирований — примитивный. Наибольшая их проблема — чрезмерные расходы на материально-техническое снабжение и потеря части дохода при сбыте готовой продукции. Причина — неудовлетворительный уровень хозяйственной координации на данных этапах производства.

Безальтернативной формой повышения конкурентных позиций мелкотоварных сельскохозяйственных производителей является создание обслуживающих кооперативов, обеспечивающих существенное улучшение организации и управления материально-технического снабжения и продвижения их продукции на рынке.

Распространение обслуживающей кооперации сдерживается несовершенством законодательства, слабой материальной базой и дефицитом ресурсов, отсутствием квалифицированных кадров.

Положительным шагом в направлении государственного стимулирования развития сельского кооперативного движения стало Постановление Кабинета Министров Украины от 3 июня 2020 г. № 447. Принятыми изменениями сняты ограничения по направлениям деятельности сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов, которые могут воспользоваться финансовой поддержкой и обязательного количества в нем членов. Также расширен перечень отечественной техники и оборудования, путем исключения условия на их соответствие перечню отечественной техники и оборудования для агропромышленного комплекса, стоимость которых частично компенсируется за счет средств государственного бюджета.

***Ключевые слова:** конкурентоспособность, сельскохозяйственные товаропроизводители, малые формы, чрезмерные расходы, обслуживающий кооператив.*

Annotation

Mudrak R. P.

Increasing the competitiveness of agricultural producers and developing of the cooperation

One of the reasons for the insufficient level of competitiveness of domestic agricultural producers is the low level of economic culture. The problem is of a systemic nature, since it is not limited only to the operation of outdated technologies, morally and physically worn out equipment. The same goes for morally outdated management, organizational, marketing approaches, etc. This problem is most acute in the small-scale sector of agricultural producers.

There are a large number of small-scale agricultural producers in Ukraine. Their characteristic feature is the use of low-intensity resource-intensive technologies. This makes them less competitive. The management and marketing of small-scale economic units is primitive. Their biggest problem is the excessive costs of material and technical supplies and the loss of part of the income in the sale of finished products. The reason is the unsatisfactory level of economic coordination at these stages of production.

The uncontested form of increasing the competitive position of small-scale agricultural producers is the creation of service cooperatives. Their task is to ensure a significant improvement in the organization and management of material and technical supply and the promotion of their products in the market.

The proliferation of service cooperatives is restrained by imperfect legislation, a weak material base and a shortage of resources, and a lack of qualified personnel.

A positive step towards state stimulation of the development of the rural cooperative movement was the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 3, 2020, No. 447. The adopted amendments removed restrictions on the areas of activity of agricultural service cooperatives that can benefit from financial support and the mandatory number of members in it. The list of domestic machinery and equipment has also been expanded by eliminating the condition for their compliance with the list of domestic machinery and equipment for the agro-industrial complex, the cost of which is partially compensated by the state budget.

***Key words:** competitiveness, agricultural producers, small forms, excessive costs, service cooperative.*